

Bene docet, qui bene distinguit
– hästi õpetab see, kes eristab hästi.
Ladina vanasõna

Saksa mõju Eesti õiguses¹

Illimar Pärnamägi

Justiitsministeeriumi avaliku õiguse talituse juhataja

1. Sissejuhatus

Rääkides Saksa mõjust Eesti õiguses, tuleb kõigepealt nentida tõsiasja, et praegused Eesti kesksed seadused on tugevalt mõjutatud Saksamaa eeskujust. Seejuures on oluline silmas pidada mitte üksikuid Saksamaa õigusnorme ja õigusakte, vaid kogu õigussüsteemi. Saksa õiguse võimendatud ülevõtmine toimus eeskätt 1990ndatel (kuid mitte ainult) just endistes Nõukogude Liidu koosseisus olnud riikides. Saksa õigus aitas arenevatel riikidel üles ehitada tänapäevast õigussüsteemi, mis omakorda on toetanud oluliste õigusriiklike struktuuride kestmist ülesehitamist. Eestiski on aset leidnud selline õigusimport, mis on olnud riigi õiguskorra eduka arendamise üks nurgakive ning pakub meile loodetavasti pikema perspektiiviga eeliseid ka edaspidi. Siiski on risk, et senise edu viljad võivad närbuda, kui Saksa õiguse mõju Eesti õiguses piisavalt ei teadvustata ega võeta sellest tulenevaid toetavaid meetmeid, mis tagaks õiguskorra süsteemse ja kestva arengu. Aja jooksul on muutunud ka Eesti juristide vaade Saksa õigusele. Käesoleva artikli üks eesmärke on vähendada juristide eelarvamusi ning ennetada nende tekkimist.

2. Lähtepunkt

Saksa õigus ei ole teinud muljetavaldavat karjääri mitte ainult Eestis, vaid kogu maailmas. Seejuures on lihtsam esmalt rääkida üldiselt Saksa mõjude poolest tuntud tsiviilõigusest, samas ei tohi tähelepanuta jätta niisama silmapaistvaid saavutusi Saksa avaliku õiguse ekspordis.² Märkimisväärne on, et erinevalt Prantsuse või Anglo-Ameerika õigusest on Saksa õiguse mõjusfääri laienemine toimunud ilma imperiaalse surveta. Võib eeldada, et Saksa õigus on üle võetud vabatahtlikult, sest seda on peetud lihtsalt heaks ja modernseks. Seega kasutab Saksamaa Liitvabariigi justiitsministeerium õigustatult Saksa tööstuskaupade päritolumärki "Made in Germany" ka õiguseksporti kohta.³ Vaadeldes nimetatud väljendi taga seisvaid kaalutlusi, on võimalik ilmselt tugevdada nende juristide positsiooni, kes tunnevad Saksa õiguse vastu austust.⁴ Samas ei ole siinkohal tegemist üksnes Saksa õiguse kiitmisega, mistõttu olgu kõrvalmärkusena välja toodud ka paralleelne Saksa-Prantsuse initsiatiiv kogu kontinentaalõiguse väärtuste esiletõstmiseks.⁵ Praegu on aga siiski tähelepanu all just Saksa õigusest lähtuv mõju Eesti õigusele, seal hulgas sellest tulenevad edasised

¹ Ettekanne XXI õiguskeelepäeval 03.12.2013 Tallinnas.

² Vt lähemalt Saksa rahvusvahelise õiguskooostöö fondi (Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit – IRZ) veebilehelt <http://www.irz-stiftung.de>.

³ Selliselt pealkirjastatud brošüür on nähtav veebilehelt www.lawmadeingermany.de.

⁴ Vt Saksa õiguse kiituseks **M. Aden**. Law Made in Germany, Recht der internationalen Wirtschaft (RIW) Heft1/2012, lk 1; kriitiliselt samas **A. F. Peter**. Warum die Initiative "Law - Made in Germany" bislang zum Scheitern verurteilt ist. – Juristenzeitung (JZ) 2011, lk 939.

⁵ Vt www.kontinentalesrecht.de.

ülesanded riigisisesele õigusele ja samas ka eestlastest importijatele, kellel tuleb hoolt kanda saadud eeliste pikaajalise kestmise eest.

3. Saksa õiguse mõjusfäär

Kirjanduses leidub väide, et Saksa õigusruum võib ilmselt olla praegu kõige suurem maailmas, seda mõõdetuna just järgijate arvu alusel.⁶ Selles osas võlgneb Saksa õigus tänu Esimese maailmasõja eelsel ajal toimunud mõjule ja ülevõtmisele Kaug-Idas (Hiina, Jaapan, Korea). Keskaegne Lübecki ja Magdeburgi linnaõigus ulatus sügavale Ida-Euroopasse. Hiljem mõjutas Saksa õigus oluliselt Kreekat ja Türgit, millest lähtus omakorda Šveitsi ja Prantsuse õigusega segatud mõju järgmistesse regioonidesse, seal hulgas näiteks Afganistani ja Lõuna-Aafrikasse. Isegi prantsuspärasel Alžeeria „Code Civil’il“ on selgeid Saksa tunnusoone.⁷ Samuti tasub märkida, et ka USA õigus ei ole üksnes transatlantiline edasiarendus Inglise õigusest, vaid on üle võtnud mitmeid Saksa õiguse koostisosi.⁸ Olulise tõuke Saksa õiguse piiriülesele arengule andis 1990ndatel ülevõtmine peaaegu kogu endisi Nõukogude Liidu riike hõlmanud territooriumil.

4. Piiritlemine anglosaksi õigusest

Et vältida eksiarvamusi, olgu toodud mõningad taustaselgitused. Anglosaksi üldine õigus (*common law*) kui olulises osas germaani õigus seisab tõenäoliselt sakslastele n-ö vere poolest lähemal kui Saksa tänane õigus. Nimelt ei seisne tänase Saksa õiguse tuum mitte niivõrd germaani pärimusest lähtuvas õiguses, kuivõrd pigem Rooma õigusest ning alates keskajast ka pandektiõigusest kantud süsteemiõiguses, seda just eeskätt väljendatuna Saksa tsiviilseadustikus („Bürgerliches Gesetzbuch“ – BGB).⁹ Sellekohaselt oleks lubatav pidada ka Šveitsi õigust, mis on omakorda mõjutanud mitmeid teisi riike, Saksa õigusruumi kuuluvaks.¹⁰ Seda mitte just seepärast, et tegemist on algupärase Saksa õiguse osaga – tuleb poliitilise korrektuurina täpsustada –, vaid just seetõttu, et ta ammutab põhisolemuse samadest allikatest nagu Saksa õigus. Samuti Hollandi õigus, sealhulgas sealne uus tsiviilseadustik („Burgerlijk Wetboek“), mis omakorda mõjutas Venemaa tsiviilseadustikku (*graždanski kodeks*), on olnud rohkesti mõjutatud Saksa õigusest.¹¹ Peamine põhjus Saksa õiguse ekspordi edukuseks ei ole olnud seega tema romantiline pärinemine roomlasi võitnud germaani hõimu heruskide pealikust Arminiusest, vaid pigem just Rooma õigusest tulenevad alused. Õigusmaterjali selge struktuur ja süstemaatika, mis esineb teistes õigusriikides kordumatu perfektsioonina Saksa tsiviilseadustikust, on olnud ilmselgelt veenev. Seega on Flavius Tribonianuse monumentaalteoses „Corpus Iuris Civilis“ toodud süstemaatika (*institutiones sive elementa*) tegelikuks aluseks järgnevatele süsteemiõigustele, samuti Saksa tsiviilseadustikule ja seda järgivatele õiguskordadele kogu maailmas.¹²

⁶ Vt Saksa õigusruumi mõiste ja piiritlemise kohta anglosaksi õigusruumist **M. Aden**. Verfahrensverstöß durch fehlerhafte Rechtsanwendung im Schiedsgerichtsverfahren, Deutsche Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (DZWIR) 2011, lk 400.

⁷ Vt **M. Aden**. Deutsches Recht in Algerien, Recht der internationalen Wirtschaft (RIW) Heft 9/2009, lk 1.

⁸ **A. F. Peter**. Warum die Initiative "Law - Made in Germany" bislang zum Scheitern verurteilt ist, Juristenzeitung (JZ) 2011, lk 940 koos edasiste viidetega, nt nimetatud USA „Uniform Commercial Code“.

⁹ Nii **M. Aden**. „Law Made in Germany“, Ein Plädoyer für den Export deutschen Rechts und nachhaltige Nachsorge, Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP) 2012, lk 50, 51.

¹⁰ Samas.

¹¹ Vrd nt *Rechtshandelingen = Rechtsgeschäfte* (eesti k õigustehingud), 3. raamat, art 32 jj.

¹² **M. Aden**. „Law Made in Germany“, Ein Plädoyer für den Export deutschen Rechts und nachhaltige Nachsorge, Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP) 2012, lk 50, 51.

5. Saksa õiguse iseloom

Eri juriidiliste süsteemide tähendus ja normatiivne väärtus ei kuulu siinkohal otseselt arutamisele, ent mõistmaks paremini Saksa õiguse mõju tegelikke põhjuseid, tuleb selgitada ka Saksa õiguse iseloomu. Saksa õigus osana Euroopa kontinentaalõigusest kujutab endast eeskätt kodifikatsiooniõigust. See tähendab, et riigi õigusnormid ja õigusaktid on omavahel tihedas süstemaatilises seoses. Sellist õiguskorra tüüpi kirjeldab parimal viisil termin süsteemiõigus.¹³ Süsteemiõiguse metoodiline tähendus seisneb selles, et süsteemimõistetel on tavakeelest kõrvalekalduv ja seega normatiivne tähendus. Näiteks ütlus „ma tahan nädalavahetusel maale sõita“ on küll kellegi isikliku tahte avaldamine, kuid ei ole tsiviilõiguslik tahteavaldus. Saksa juristid on juba koolitatud selliselt, et tulenevalt Saksa tsiviilseadustiku, karistusseadustiku jt jagunemisest üld- ja eriosaks, on neil peaaegu võimatu mõelda teisiti kui kategooriates „üldine“ ja „eriline“. Samuti on sakslased harjunud elujuhtumeid hindama reegli ja erandi vahekorras. Samuti ei valmista süsteemiõiguses probleemi mõistelised erinevused võrreldes kõnekeeleaga, nt et loomadele kohaldatakse asjade kohta kehtivaid sätteid või et kala teatava seaduse tähenduses on ka jõevähk, krevett ja teised kümnejalgsed. Samuti on süsteemiõiguses lepinguliste ja seaduslike võlasuhete eristamine niisama selge nagu võlaõiguslike nõuete eristamine asjaõiguslikest. Abstraktsioonipõhimõte¹⁴, samuti esindaja ja käsundisaaja eristamine on sakslaste jaoks lihtsalt kohustuslik jne. Seega ei ole Saksa õiguse determinandiks mitte niivõrd saksa rahvas oma kultuuri ja ajaloo, vaid õiguskorra tüüp, mida iseloomustab tugevalt väljakujunenud süstemaatika. Just Saksa süsteemiõiguse normatiivsest keelekasutusest tulenevalt ei ole Saksa õiguse kohaselt sõlmitud lepingud mitte üksnes lühemad, vaid ilmselt ka odavamad ja kindlamad.

6. Süsteemiõiguse eelised

Küsimus Saksa mustri järgi loodud õiguskorra eelistest ja puudustest anglosaksi mudeli järgi üles ehitatud õigussüsteemi ees ei ole vaba eelarvamustest, samuti kohati ka edevusest ega ka erihuvidest.¹⁵ Samas on ka raske uskuda sakslaste puhast altruismi oma õiguskorra propageerimisel. Seega on seisukoha kujundamiseks mõistlik vaadelda mõningaid võimalikke süsteemiõiguse eeliseid. Nimelt on juriidiline süstemaatika arenevas õiguskultuuris kasulik vähemalt järgmisest kolmest aspektist.¹⁶

6.1. Juriidiliste otsuste üldistusvõime

Süsteemiõiguse oluline üldeelis seisneb selles, et tekib toetav pinnas õiguskultuuri edasiseks arenguks ja väljakujunemiseks. Enesestmõistetavalt on küll õigusriigi konstitutiivne tunnus, et kohtuniku ja muu ametniku otsused langetatakse läbipaistvas ja arusaadavas menetluses. Siia juurde kuulub esiteks see, et õigusliku tähendusega otsused peavad saama põhjendatud ning teiseks peavad otsuste põhjendused olema avalikud. Samas, kui tegemist ei ole väljapeetud süsteemiõigusega, vaid pigem üksikjuhtumi lahenditega, on raskendatud nende sidumine õiguskirjandusega, mistõttu on ka juriidiliste otsuste, sealhulgas kohtuotsuste tähendus õiguskultuuri arengule pigem kahandatud. Mittesüstemaatiline üksikjuhtumi lahend võib küll

¹³ Tõenäoliselt parim süsteemiõiguse näide Eestis on kehtiv võlaõigusseadus (VÕS)..

¹⁴ Saksa tsiviilseadustiku (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB) § 929.

¹⁵ **A. F. Peter.** Warum die Initiative "Law - Made in Germany" bislang zum Scheitern verurteilt ist, Juristenzeitung (JZ) 2011, 940 (943): „Law-Made in Germany“ teenivat kahjustatud eneseteadlikkuse taastamise ja Saksa advokaatide huve.

¹⁶ Vt süsteemiõiguse eeliste kohta lähemalt **M. Aden.** „Law Made in Germany“, Ein Plädoyer für den Export deutschen Rechts und nachhaltige Nachsorge, Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP) 2012, lk 50, 52..

olla õiglane, kuid see ei võimalda tõhusalt kujundada üldistavaid käitumisreegleid edaspidiseks otsustamiseks, mistõttu see ei taga õigluse kõrval teist vähemalt sama olulist õiguse eesmärki, s.o õiguskindlust.

6.2. Surve objektiivseteks põhjendusteks

Õiguses eksisteerivad arusaadavad süstemaatilised seosed kohustavad kohtunikku ja teisi ametnikke oma otsust seadusest tulenevate ja objektiivselt jälgitavate kaalutluste teel põhjendama. Ilmselt ei saa paljuks pidada isegi väidet, et õigus ilma süsteemita ei vajagi sisuliselt põhjenduse osa, sest õigluskaalutlused, millest otsustav ametnik lähtuda soovib, ei ole ilmselt kunagi objektiivsed. Siinkohal aitab seadusandja ja õiguse kohaldajate koostöö kodifitseeritud õiguse abil õiguspraktikas (nt lepinguõiguses) objektiivselt ja usaldusväärset orienteeruda.

6.3. Korruptsioonivastane mõju

Kõikides õiguskordades vältimatult kasutuses olevad määratlemata õigusmõisted on samas ka värav meelevaldseks seadusetõlgenduseks. Kohtuniku ja ka muu ametniku sidumine mitte üksnes seadus teksti, vaid ka süstemaatilistest seostest tuleneva normi eesmärgi ja mõttega on ilmselt keskne, kui mitte ainuke tee, vältimaks ametniku kontrollimatut mõjutamist (korruptsiooni). Samuti on õigussüsteematika määrava tähtsusega eeldus selleks, et oleks võimalik tagada kontroll ametniku tegevuse õiguspärasuse üle nii tema kõrgemalseisva juhi kui ka kohtu poolt.

7. Väljakutsed süsteemiõiguse ülevõtmisel

7.1. Vähene avatus

Keegi, kellel tuleb midagi teada või mõista temale usaldatud ameti raames, tunnistab harva oma oskamatus. Sellega kaasneb kohe ka teatud problemaatika: ilma päritoluriigi õiguse hea tundmiseta on ka ülevõetud süsteemiõiguse asjakohane ellurakendamine ja areng raskendatud. Nii võib ka Eesti õigusest leida tõenäoliselt neid regulatiivseid lahendusi, kus õigus on üle võetud vaid osaliselt või konarlikult ning kogu süsteemi järgimata või on muidu hästi ja vigadeta ülevõetud õiguse puhul jäetud piisava tähelepanuta rakendamisel õiguse aluseks olnud süsteem.

Üks hästi vaadeldav näide on Eesti avalik teenistus ja sellega seotud reformid. Esimeses avaliku teenistuse seaduses (edaspidi *1996. a ATS*) sätestas seadusandja mitmeid õigusloomelisi lahendusi, mille hilisem ellurakendamine osutus raskeks.¹⁷ Ühelt poolt võib põhjusena tuua aluseks võetud süsteemi juurutamata jätmise praktikas, ent teiselt poolt võis esineda ebakõlasid juba regulatsiooni enda loomisel aluseks võetud süsteemi mõistmisel. Näiteks ei saanud 1996. a ATS-is reguleeritud avalikku teenistust pidada puhtakujuliseks karjäärisüsteemiks, ehkki selles oli mitmeid karjäärisüsteemile omaseid elemente.¹⁸ Sellest tulenevalt sisaldas regulatsioon küll klassikalisi karjäärisüsteemi osi (nt atesteerimine, edutamine, reserv ja staažist sõltuvad ametihüved), ent praktika liikus pigem

¹⁷ Vt avaliku teenistuse seaduse eelnõu (SE 193 SE) seletuskiri, lk 1, arvutivõrgus <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=c99b9c50-6462-4182-a6ce-d182400e1bae&>.

¹⁸ Nii ka **M. Tõniste, S. Reinsalu**. Uue avaliku teenistuse seaduse eelnõu põhivalikud. – *Juridica VIII/2010*, lk 60 jj.

positsioonisüsteemi suunas. Muu hulgas oli 1996. a ATS-i kontseptuaalseks lähtepunktiks pigem süsteem, mis eeldas, et ametipalk on seotud ametikohal ette nähtud ülesannetega (ametikoht määrab ametikoha täitja). Vastandina ametikohtade järgi ametipalga määramisele oli kasutusel ka teine lahendus, kus ametipalk ei ole seotud konkreetset ametnike täidetavate funktsioonidega, vaid nn ametiastmega (ametnik määrab ametikoha iseloomu). Tegemist on olemusliku vahega karjäärisüsteemiga riigi ja positsioonisüsteemiga riigi vahel.¹⁹ Teise näitena saab esile tuua, et ka ametnike distsiplinaarvastutuse puhul oli 1996. a ATS-i puhul rakendamise seisukohast probleemiks haldus-, karistus- ja eraõiguse üksteisega segamine ilma süstemaatiliselt piisavalt läbi mõtlemata.²⁰

Karistusõiguses tahaks süsteemiõiguse aspektist järeelhindamist küsimus, kas ja millisel määral on süsteemselt kooskõlas Eesti õiguskorras loodud väärtõigus, seal hulgas selle seosed ja piiritlemine haldusõigusega, mis on kuni tänaseni jäänud sisuliselt tegemata.²¹ Karistusõiguse vallas leiduks ilmselt akadeemilist uurimismaterjali ka kriminaalmenetluse süsteemis, sh just inkvisitsioonilise ja võistleva menetluse põhimõtete paralleelses kohaldamises, mis kuuluvad olemuselt eri õigussüsteemidesse.²² Küllap leiab Eesti õigusest veel teisigi näiteid, kus võib olla tegemist süsteemiõiguse süsteemitu ülevõtmisega.

Seevastu positiivse näitena saab esile tuua Eesti tsiviilseadustikku, mille eri osad on koostatud küll eri aegadel, kuid on siiski üksteisega tihedas süsteemses seoses. Ilmselt on tsiviilõiguse süsteemiõiguse tugevus tingitud juba Eesti esimesel iseseisvusperioodil alustatud kodifitseerimisprotsessist. Samas on ka tsiviilõiguse puhul veel kindlasti arenguruumi – Eesti seadusandja võiks mõelda isegi tsiviilõiguse kodifitseerimist ühtsesse tsiviilseadustikku ehk n-õ sama seaduse kaante vahele.

Üht kesket lahendust süsteemiõiguse arengu toetamisel võib näha õiguskirjanduse teadlikus soodustamises. Juriidilisi ajakirju esineb aga arenevas õiguskultuuris pigem vähe. Samuti kirjutatakse väljakujunemata süsteemiõiguses juriidilisi õpikuid pahatihti viisil, kus puudub süstemaatiliste seoste piisaval määral esiletoomine, ka hädavajalik kohtuotsuste tsiteerimine, seda isegi Euroopa Liidu liikmesriikides.²³ Sellest lähtuvalt võib süsteemiõiguse arengu toetamiseks just õigusteadlastele suunatult teha järgmised ettepanekud:

- teadlikult tuleks toetada õigusajakirjade väljaandmist (juriidilised ajakirjad, nii paberil kui ka võrgus, on vältimatult vajalikud süsteemiõiguse ja kogu õiguskultuuri arenguks);
- tuleks toetada ka õpikute, käsiraamatute ja õigusaktide kommentaaride väljaandmist (baasõpikud, samuti sissejuhatavad teosed, mis avavad ja seletavad süsteemiõiguse iseärasusi, ent samas toovad selgelt esile pingutusele järgnevad viljad, on olulised süsteemiõiguse arengu eeldused).

7.2. Keelebarjäär

¹⁹ Vt selle kohta **T. Annus**. Riigiametnike tasustamise korraldus. – *Juridica* 1998, VI, lk 288 jj.

²⁰ Vt selle kohta **L. Kanger**. Millest kõneleb avaliku teenistuse distsiplinaarvaidluste alane kohtupraktika? – *Juridica* IX/2011, lk 642 jj.

²¹ Nii **J. Sootak**. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärtõ- ja haldusõiguse piirimail. – *Juridica* IV/2013, lk 242, 247.

²² Viimati inkvisitsioonilise ja võistleva menetluse erinevustest **M. Heger**, Võistlevad ja inkvisitsioonilised elemendid Euroopa Liidu liikmesriikide kriminaalmenetluse seadustikes. – *Juridica* I/2013, lk 41 jj.

²³ Vrd **M. Aden**. Das Internationale Privatrechts Rumänines, Recht der internationalen Wirtschaft (RIW) 2008, lk 700, 701 ning seal tsiteeritud *Chelaru/Gheorghiu* õpikut Drept International Privat, 2007, mis kujutab endast Rumeenia rahvusvahelise eraõiguse õpikut, kuid milles ei ole mitte ühtegi viidet Rumeenia kohtupraktikale.

Võõrkeelte oskust süsteemiõiguse arendamisel on raske alahinnata. See võib määrata isegi üldise suhtumise õigusesse ja õigusteadusesse.²⁴ Süsteemiõiguse arengu toetamine ei saa samas olla üksnes nii lihtne, et tuleb vaid täita ülikooliraamatukogud ja õigusteaduskonnad saksakeelse õiguskirjandusega. Oleks naiivne ka arvata, et saksakeelse materjali omandamine Eesti õigushariduses on lihtne. Kuigi Eestis leidub kindlasti Saksa kultuurist huvituvaid inimesi, ei pruugi tegelikkuses sageli nende keeleoskused olla piisavad isegi Saksa kultuuriruumi oluliste ajalehtede mõistmiseks, rääkimata liidu ülemkohtu otsustest. Teiselt poolt vaadatuna ei pea riik, mis on eeskujuks valinud Saksa õiguse, veel seepärast automaatselt üle minema saksa keele kasutamisele. Samal ajal tungivad Eestiski kõikidel erialadel, ka õigushariduses, esile ingliskeelsed kirjutised, mistõttu on inglise keel muutunud võõrkeeltest ilmselt peamiseks juriidiliseks teaduskeeleks. Kuigi Eesti juristkonnas on ikka rõhutatud saksa keele olulisust, on selliste erioskustega spetsialistide värbamine praegu raske. Saksa keele vähese oskuse tõttu on raske mõista näiteks Baieri liidumaa kohaliku omavalitsuse korralduse õigust, kuigi sellel võiks olla oluline tähendus probleemide lahendamiseks Eesti kohaliku omavalitsuse korralduse õiguses. Samuti on nõrga saksa keele oskusega näiteks keeruline lugeda mõnd Saksa juristile vältimatut kommenteeritud tsiviilseadustiku väljaannet (nt „Palandt“ või „Münchener Kommentar“), mis on omakorda täis rohkeid viiteid ning raskesti mõistetavad lühendeid. Sama võiks ilmselt väita teistegi erialade kohta, kuid saksa keele tähtsust Mandri-Euroopa süsteemiõiguse mõistmisel on raske alahinnata.

8. Kokkuvõte

Lõpetuseks tuleb tõdeda, et Saksa õigus ei ole mõjutanud üksnes Eesti õiguskorda, vaid on teinud muljetavaldavat karjääri kogu maailmas. Saksa süsteemiõigusel on õigusriiklikult mitmed eelised teist laadi õigusruumide suhtes, sh nende suhtes, millel on anglosaksi päritolu. Samas ei ole süsteemiõiguse mõistmine ja ülevõtmine kindlasti mitte lihtne ja lühiajaline protsess, mistõttu võib tekkida selle suhtes teatav väsimus. Kui on soov jätkata süsteemiõiguse eeliste jätkuvat arendamist, tuleb selle eest teadlikult hoolt kanda. Filosoof ja majandusteadlane Adam Smith leidis, et tootlus kasvab tööjaotuse kaudu. Süsteemiõiguse arengust huvituv jurist peaks aga siin lisama, et sellekohane efekt on saavutatav vaid juhul, kui toodete ja teenuste pakkujad saavad tegutseda mitte üksnes headel tänavatel ja raudteedel, vaid ka arusaadavas, usaldusväärses ja planeerimiskindlas õigusruumis.²⁵ See võimaldab neil laskuda hästi korraldatud tööjaotusesse, tingimusel et püsib usaldus tulevikus oodatava kasumi saabumise vastu. Mida parem ja kindlam on seega õigus, seda rohkem saab edasi areneda tööjaotus. Nii aitab hea ja kindel õiguskord otsustaval määral kaasa riigi majanduse tootlikkuse kasvule. Siinkohal tasub silmas pidada, et kvaliteedimärk “Made in Germany” ei tähista vaid autosid ja masinaid, vaid käib ka Saksa õiguse kohta.

Seda tõdemust Eesti konteksti tõstes võiks iga seadust kohaldav isik, kes soovib mõista Eesti õigusnormi tähendust ja eesmärki, olla põhimõtteliselt huvitatud ka vastavasisulisest Saksa õiguse normist. Seejuures võib esiteks mõningatel juhtudel tuge leida ka Saksa õiguse tõlgendamisest saksakeelses kohtupraktikas ja sealsetes kommenteeritud väljaannetes. Teiseks võiks omakorda kasulik olla ka eestikeelses õiguskirjanduses Saksa õigusele viidete tegemine, samuti kahe süsteemiõiguse vahel seoste loomine nii üksikute normide kui ka kokku kuuluvate suuremate regulatsioonikomplekside ning ajaloolise kujunemisloo aspektist.

²⁴ Nt haldusõiguse süsteemi arendamisel on Eestis olnud algusest peale paralleelselt oluliseks ka inglise keel, mis on lisanud ameerikalikku vaadet. Selle kohta **T. Annus**. Haldus ja õigus Eestis. – Juridica VII/1999, lk 314 jj.

²⁵ Vt **M. Aden**. Europa als Rechtsraum angesichts der Eurokrise, Recht der internationalen Wirtschaft (RIW) 2012, lk 1.